

NDI IN ZUIDELIJK AFRIKA

Determinisme is ongepast

In 2004 viert het National Democratic Institute for International Affairs (NDI) haar 20 jarig "wereldwijd werk ter versterking en verspreiding van democratie". Vijftien jaar geleden begon het Instituut haar programma in zuidelijk Afrika op het moment dat Namibië 'Afrika's laatste kolonie' onafhankelijk werd. Richard Klein trad in 1996 in dienst bij het NDI en werkt nu bijna acht jaar in zuidelijk Afrika. In zijn ogen heeft het Instituut twee belangrijkste uitgangspunten: burgers hebben de macht om hun eigen politieke lot te bepalen en organisaties (zoals NDI) kunnen een positieve en zinnige rol spelen in het assisteren van mensen om een maatschappij gebaseerd op democratische normen te scheppen. Richard Klein kijkt terug op het verleden en beschouwt hoe gepast deze uitgangspunten blijven voor zowel zuidelijk Afrika als het werk van NDI in die regio.

DOOR RICHARD KLEIN

Hebben burgers het fundamentele vermogen hun politieke omstandigheden te veranderen of is de politieke realiteit bepaald door externe factoren? Dergelijke discussies worden over het algemeen langs economische lijnen gevoerd: Er wordt verondersteld dat een bepaald niveau van economische ontwikkeling vereist is voor democratie en respect voor basale menselijke vrijheden. Afrika wordt echter geconfronteerd met een tweede type determinisme. Sommigen beweren dat Afrika een 'verloren continent' is. Dankzij cultuur, geschiedenis en misschien simpelweg geografie zijn Afrikanen gedoemd onder verschillende vormen van autoritaire regimes gebukt te gaan.

Determinisme

In mijn ogen verwerpen de projecten van NDI impliciet dergelijke deterministische argumenten. Haar benadering is liever gebaseerd op de vooronderstelling dat er perioden zijn waarin structuur wel invloed heeft, maar nooit politieke uitkomsten bepaalt. Tijdens dergelijke momenten treden de acties van lokale individuen op de voorgrond. Een democratische uitkomst is echter geen garantie –dat zou het ene determinisme voor het andere inruilen– maar het is vooral belangrijk dat de uitkomsten dan onzeker zijn en democratie een mogelijkheid. Landen moeten dus niet wachten tot een bepaald niveau van economische ontwikkeling bereikt is om de vruchten van democratie te genieten, noch is Afrika een 'verloren continent' wier volkeren veroordeeld zijn tot tirannie.

Dit axioma gold zeker in de late jaren tachtig en vroege jaren negentig van de vorige eeuw. De acties van de Afrikanen zelf, in hun streven naar grotere burgerlijke en politieke vrijheden, hervormde de regio. Het herstel van de basale menselijke vrijheden en de (her)introductie van non-rationale meerpartijen politiek in Malawi, Mozambique, Namibië, Zuid-Afrika, Tanzania en Zambia demonstrenen in het bijzonder de macht van menselijke inzet in de regio.

Op het moment speelt echter de vraag of het determinisme niet weer de kop op steekt en of er niet een nieuwe golf van autoritarisme over de regio spoelt. Dergelijke critici wijzen naar succesvolle pogingen door president Nujoma van Namibië om de grondwet van het land dusdanig te amenderen dat hij voor een derde en daarna misschien zelfs vierde presidentschap kan gaan; pogingen van president Chiluba van Zambia en president Muluzi van Malawi om de grondwet van de respectievelijke landen dusdanig te veranderen dat ze een derde of onbeperkt aantal termijnen aan kunnen blijven; corruptieschandalen in Zuid-Afrika waar sommige van de hoogste volksvertegenwoordigers beschuldigd worden van beïnvloeding bij het toekennen van overheidsmiddelen voor militair gereedschap; de moord op een journalist die onderzoek deed naar overheids corruptie in Mozambique; en politiek geweld op Zanzibar.

Door het gebruiken van de term 'golven' marginaliseer je de daden van de mensen in zuidelijk

Afrika. Golf-theorie is slechts een poging om determinisme opnieuw te vestigen en om het centrum van politieke actie buiten de landen zelf te plaatsen. Het belangrijke punt is dat uitdagingen voor ieder politiek systeem, zoals landen in zuidelijk Afrika nu tegemoet zien, op zichzelf geen tekenen van zwakte zijn. Alle bestuursvormen, zelfs lang bestaande democratieën, ontmoeten van tijd tot tijd politieke crises die hun burgers er toe leiden vragen te stellen over de legitimiteit van het regime. Alle samenlevingen ontmoeten periodiek uitdagingen: aan hen die bang zijn de staatsmacht te verliezen of aan hen die niet bij machte zijn legitiem de staatsmacht te verwerven. Er is geen einde aan de geschiedenis. De vraag is niet of een samenleving politieke crises tegenkomt, maar hoe het reageert op deze uitdagingen.

Overleving democratie

In heel zuidelijk Afrika zijn de tekenen zichtbaar van burgers die vechten voor hun burgerlijke- en politieke rechten en hun regeringen ter verantwoording roepen. In Malawi, Namibië en Zambia weken de presidenten uiteindelijk voor variërende hoeveelheden politieke druk van het publiek, de media, oppositiepartijen en hun eigen partijen om niet langer dan de grondwettelijke termijn aan de macht te blijven. In Zuid-Afrika werd de fractievoorzitter van de regerende partij in het parlement gedwongen af te treden na beschuldigingen van corruptie. Het onderzoek naar corruptie leidde zelfs helemaal naar de vicé-president. In Mozambique kwam het zelfs tot de veroordeling van machtige zakenlui, die in verband werden gebracht met de politieke moord op een journalist die onderzoek deed naar corruptie door de overheid. Op Zanzibar is tenslotte een akkoord gesloten (of 'mwafika') dat de verschillende partijen een routekaart geeft voor een vreedzame en democratische oplossing van de crises. Blijft natuurlijk de controversiële situatie in Zimbabwe. Terwijl president Mugabe duidelijk veel verder wil gaan dan de presidenten Banda en Kaunda om aan de macht te blijven, draait de crisis in Zimbabwe uiteindelijk om de overleving van de democratie. Terwijl alle verkiezingen in Zimbabwe

tot en met de parlementsverkiezingen van 2000 noch vrij noch eerlijk waren, is het land nog niet afgeleden tot complete dictatuur of anarchie. Democratische voorvechters (zowel uit *civil society* als politieke partijen) blijven vechten om een vreedzame oplossing om de burgerlijke en politieke rechten te herstellen die de Zimbabwanen wonnen tijdens hun gevecht tegen het racistische minderheidsbestuur. Zelfs ten noorden van de Limpopo, waar de grootste verschrikkingen in de regio plaats vinden, is nog menselijke weerbaarheid te vinden.

Kennisuitwisseling

Wat doet NDI in haar rol burgers te ondersteunen in hun strijd voor een meer democratische samenleving? Allereerst enige uitleg over NDI en haar geschiedenis, gebaseerd op mijn persoonlijke ervaringen.

NDI is een onpartijdige non-profit organisatie met haar hoofdkantoor in Washington D.C. en kantoren in meer dan zestig landen over de gehele wereld. Het leeuwendeel van haar fondsen krijgt het NDI van ontwikkelingsorganisaties als het United States Agency for Development (USAID), het United Nations Development Program (UNDP), het United Kingdom's Department for

Sommigen beweren dat Afrika een 'verloren continent' is

International Development (Dfid) en andere Europese en multilaterale donoren. De programma's van het Instituut worden geïmplementeerd door een internationale, professionele staf.

NDI heeft niet tot doel een Amerikaans model van democratie te exporteren, maar streeft ernaar lokale partners te ondersteunen in de ontwikkeling van instituties, werkwijzen en normen die het best aansluiten bij de plaatselijke omstandigheden. In het hart van de programma's van NDI liggen activiteiten die gericht zijn op de versterking van politieke partijen. Daarnaast is het Instituut echter betrokken bij een breed scala aan initiatieven die het ondersteunen van democratische ontwikkeling tot doel heeft. Buiten de partijen om leidt NDI verschillende projecten ter versterking van burgerlijke organisaties: het ondersteunen van vrije en eerlijke verkiezingen door mid-

del van internationale verkiezingsobservatieprogramma's; vergroting van de participatie van vrouwen in de politiek; de ondersteuning van plaatselijke waarnemers van verkiezingen; versterking van wetgevende instituten; ondersteuning van lokale overheidsstructuren en hervorming van de veiligheidssector.

In de afgelopen twee decennia heeft NDI haar benadering van het ondersteunen van ontwikkelende democratieën verfijnd. In eerste instantie waren projecten vooral kort en geleid vanuit NDI's hoofdkantoor in Washington D.C. of een tijdelijk kantoor in het gastland. Tegenwoordig wordt meer nadruk gelegd op de behoefte aan betrokkenheid voor de lange termijn en de waarde van relaties die over een lange periode opgebouwd zijn door aanwezigheid in het gastland. In het verleden belichtten de projecten vooral de uitwisseling van ideeën van lang gevestigde democratieën naar nieuw gevestigde democratieën. Tegenwoordig wordt de nadruk gelegd op kennisuitwisseling tussen de landen uit zuidelijk Afrika onderling. NDI is en blijft een waardevolle aanvulling bij democratische ontwikkelingen in de wereld en in zuidelijk Afrika in het bijzonder, op een aantal verschillende manieren.

Waardigheid

NDI wil voorvechters van democratie versterken met de vaardigheid en kennis die noodzakelijk is om verandering in gang te zetten. Lokale leiders en activisten weten vaak welk type hervorming nodig is, maar ontberen de ervaring en expertise om veranderingen te implementeren. Door middel van vergelijkende voorbeelden en experts geeft NDI training, informatie en aandacht voor nieuwe ideeën die helpen bij het formuleren van oplossingen. In de late jaren negentig bijvoorbeeld assisteerde het NDI in Zuid-Afrika bij het opstellen van regels aangaande het persoonlijk bezit van parlementsleden. Ze deed dit door het beschikbaar stellen van vergelijkende wetgeving uit tien verschillende landen. Het waren deze regels, toegepast door de Zuid-Afrikanen zelf, die leidden tot de ontmaskering van de fractievoorzitter van de leidende partij. In sommige gevallen laat het Instituut

democratische voorvechters weten dat ze niet alleen zijn. Je bewust zijn dat je niet alleen bent in het groter geheel van de internationale gemeenschap, strijdend voor dezelfde democratische idealen, geeft kracht en vertrouwen. In sommige landen maakt NDI het democraten mogelijk om naar andere landen te reizen om politieke leiders en burgerlijke organisaties te ontmoeten en democratische verandering te bespreken. Het NDI dient soms als democratisch voorvechter en katalysator. Er zijn momenten wanneer NDI of tracht te spreken voor hen wier stem tot zwijgen is gebracht of om de stemmen van democraten in jonge democratieën te versterken. Tijdens de presidentiele verkiezingen in Zambia van 1991 was het in eerste instantie onduidelijk of president Kaunda zich bij de uitkomsten neer zou leggen. Oud-president Carter van de

Verenigde Staten, die in het land was als leider van de gemeenschappelijke NDI / Carter Centre delegatie, ging naar president Kaunda met de verkiezingsuitslag en overtuigde hem met succes zijn nederlaag te accepteren. Dankzij deze ervaringen uit 1991 waren het de Zambianen zelf die president Chiluba in 2001 overtuigden de grondwet niet te veranderen om zich nog een derde termijn verkiesbaar te stellen.

Tenslotte probeert NDI de mensen in zuidelijk Afrika te helpen om hun menselijke waardigheid te herwinnen. Men mag nooit de vreselijke schade vergeten die het kolonialisme de landen van Afrika heeft aangedaan. Deze staten hebben niet alleen fysieke wonden, maar nog belangrijker, hun burgers dragen emotionele en psychologische littekens. Terwijl sommigen hopen dat de effecten van het kolonialisme in slechts een paar jaar uitgewist zijn, is de waarheid dat het nog steeds een doorgaand proces is en het enige generaties zal duren voordat de wonden geheeld zijn.

Democratische ontwikkeling

Vanuit dit perspectief probeert NDI mensen te helpen deze erfenis te boven te komen en zelfvertrouwen te krijgen om de controle over hun eigen lot in handen te nemen. Tot op de dag van vandaag is een van de meest belangrijke successen die ik heb meege-

Alle bestuursvormen ontmoeten van tijd tot tijd crises

maakt in mijn werk voor NDI, was toen een staflid van het Namibische parlementslid niet langer bang was om naar zijn werk te gaan omdat hij nu wist wat er van hem verwacht werd en hij de vaardigheden had om zijn plichten te vervullen dankzij de trainingsprojecten voor parlementaire medewerkers van NDI. In landen waar generaties in onderdanigheid opgevoed zijn door hun koloniale overheersers kan het belang van dergelijke ervaringen nooit overgeëvalueerd worden.

Tot slot, staat ook het NDI nieuwe uitdagingen te wachten in zuidelijk Afrika. Democratie en overheidshulp gaat niet langer slechts over 'politiek'. In vele landen in zuidelijk Afrika willen de mensen de economische voordelen van democratie zien. Er is tegenwoordig niet alleen een vraag naar formele democratie maar ook voor substantieel beter beleid dat het leven van gewone burgers verbetert. Deze vraag heeft het NDI op terreinen geleid waar voorheen nooit over gedacht werd. In Malawi bijvoorbeeld werkt NDI met parlementaire committee's om te zorgen voor een bijdrage vanuit de burgers bij de totstandkoming van de *poverty reduction strategy paper* (PRSP). Democratie heeft niet meer de prioriteit bij beleidsmakers die het ooit had. Terwijl de wereld worstelt met nieuwe uitdagingen, in zuidelijk Afrika met name de HIV / aids pandemie, verschuift de beperkte aandacht en

middelen naar andere gebieden. Hoewel dergelijk zaken belangrijk zijn is de les van de afgelopen twintig jaar dat zonder stevige democratische instituties, werkwijzen en normen praktische oplossingen nooit effectief geïmplementeerd kunnen worden.

Ik blijf er van overtuigd dat burgers hun eigen politieke lot bepalen. Afrika is geen verloren continent. Organisaties als het NDI dragen op een positieve manier bij aan

democratische ontwikkelingen. In zuidelijk Afrika, ondanks Zimbabwe, is de grootste uitdaging niet langer het ondersteunen van lokale pogingen om enige vorm van autoritair regime te veranderen naar enige vorm van algemeen democratisch bestuur. Het doel is op dit moment om niet alleen bij democratie voor de elite stil te staan. Door lokale hervormers te helpen kan democratie uitgediept worden zodat

gewone burgers een grotere stem hebben in hoe hun samenleving geregeerd wordt.

NDI wil de voorvechters van democratie versterken

De auteur is senior projectmanager voor NDI in zuidelijk Afrika. Hij schreef dit artikel op persoonlijke titel. Richard L. Klein is te bereiken via rklein@mweb.co.za.

*Vertaling: Emily van de Vijver
De oorspronkelijke, engelse versie is te lezen op www.d66.nl/idee.*